

TRANZACȚIILE COMERCIALE INTERNAȚIONALE ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRII SISTEMELOR ECONOMICE TRANZITORII

Natalia LOBANOV

Academia de Studii Economice din Moldova

Dans cet article l'auteur a examiné les transactions commerciales internationales dans le contexte de l'évolution des systèmes économiques et des transformations des mécanismes de réglementation d'état. Les transactions commerciales internationales reflètent non seulement les liaisons des pays du monde dans le domaine de l'économie réelle, mais encore le degré de maturité et les capacités d'intégration des systèmes économiques nationaux, de même que l'efficience de réglementation visant la soutenance des exportateurs et les positions de ceux-ci à l'échelle mondiale.

Procesul de transformări sistemice în Republica Moldova reflectă inevitabilitatea și necesitatea ajustării reciproce a tuturor elementelor sistemului economic. Această ajustare este, considerăm, o condiție de echilibru a sistemului în procesul dezvoltării ascendente, iar un instrument de realizare a unui astfel de echilibru este reglementarea de stat.

Sistemul reglementării de stat a economiei naționale fiind corelat cu sistemul economic, este rezonabil să presupunem că transformarea sistemelor economice duce inevitabil la modificări considerabile în sistemul reglementării economice. Acest fapt nu semnifică o nouă etatizare a sistemelor economice, ci, mai degrabă, „socializarea” lor prin mecanismele reglementării de stat, ținându-se cont nu numai de interesele tuturor agenților economici, dar și de ale întregii populații.

În prezent, economia țărilor occidentale este un sistem integrat, bazat pe principiile economiei de piață (cerere și ofertă, concurență, prețuri libere) și pe sistemul reglementării economice care include mecanismele autoreglementării și mecanismele reglementării de stat.

Transformarea sistemelor economice și a structurilor de gospodărire în țările occidentale în a doua jumătate a sec. al XX-lea s-a desfășurat în așa mod, încât odată cu creșterea rolului economic al statului s-a format un sector considerabil al proprietății și al antreprenoriatului de stat. În majoritatea țărilor cu economii de piață dezvoltate statul dispune de circa 30% din avuția națională, prin buget se redistribuie circa 50% din PIB, ponderea investițiilor de stat în economie depășește 20%.

Evoluția sistemelor economice din țările occidentale și a transformărilor mecanismului reglementării de stat își găsește o expresie inedită pe exemplul SUA. P.Samuelson constată că anume SUA au demonstrat un diapazon vast al evoluției sistemice și al transformărilor de la laissez-faire la un sistem de reglementare drastic și o legislație antimonopol, mai severă decât sistemele reglementării din Europa de Vest.

Schimbarea rolului economic al statului a condus la o modificare esențială și la o transformare a mecanismelor tradiționale de autoreglementare a economiei. A apărut problema stabilirii unor sisteme eficiente, a metodelor și formelor reglementării de stat, problema integrării sistemelor de antreprenoriat de tip diferit.

În scopul soluționării unei asemenea convergențe au fost depuse eforturi serioase. Ca rezultat, în țările occidentale dezvoltate au fost create sisteme economice eficiente de tip postindustrial și structuri cu un nivel înalt de competitivitate. În majoritatea cazurilor ele se bazează pe principiile economiei social orientate, drept model al cărei pot servi Germania și Suedia. Esența reglementării contemporane de stat constă în utilizarea, cu precădere, a măsurilor economice. Rolul metodelor administrative este nesemnificativ. Crește importanța strategiei și a politicii macroeconomice. Obiectivul major al reglementării de stat constă în asigurarea condițiilor pentru o creștere stabilă, eficiență economică la macronivel, competitivitate internațională și securitatea economică a țării.

Experiența internațională ne sugerează că în condițiile de azi și în perspectiva strategică eficiența funcționării sistemelor economice naționale depinde în mare parte de nivelul și calitatea reglementării de stat, de raționalitatea și consecutivitatea gestiunii statale a dezvoltării țării, de eficiența mecanismelor inovationale. Sunt posibile anumite contradicții între mecanismele de piață și reglementarea de stat, dar ele nu sunt antagoniste. În majoritatea țărilor dezvoltate reglementarea de stat deja nu mai concurează cu autoreglementarea de piață; dimpotrivă, majorează eficiența mecanismului pieței la macronivel [1].

În mod specific și chiar dramatic decurg procesele de transformare a sistemelor economice în țările post-socialiste. În aceste țări, sistemul reglementării de stat a economiei se baza pe metode administrative de comandă, ceea ce a exclus acțiunea mecanismelor de piață. Fundamentul economic al acestui sistem – proprietatea de stat, în forme hipertrofiate – a transformat statul într-un producător monopolist și gestionar al fiecărei întreprinderi concrete. Separarea lucrătorilor de factorii de producție a blocat dezvoltarea sistemelor și a structurilor economice. Ca urmare, a încetat progresul economic, tehnico-științific și social al țărilor socialiste, aceste sfere intrând într-o criză profundă și amplă, având un caracter complex, sistemic și structural. Azi, țările cu economie în tranziție își asumă, ca și cele dezvoltate, responsabilitatea pentru dezvoltarea economică, tehnologică, socială, pentru ajustarea mecanismelor de piață și administrare, pentru coordonarea proceselor economice la macronivel, menținerea proporțiilor structurale optime.

Vectorul transformării funcțiilor economice ale statului în aceste țări se deplasează de la reglementarea internă a producerii spre sisteme și structuri economice mai deschise. Mecanismele externe de influență a dezvoltării economiei naționale se utilizează de către stat pentru restructurarea sistemului economic intern în direcția sporirii eficienței interne și externe.

Reieșind din dinamica contemporană a economiei mondiale și logica generală a modificărilor în structura și direcțiile deschiderii și globalizării, considerăm că un criteriu al nivelului atins al transformării țărilor cu sisteme economice în tranziție ar putea fi nivelul de dezvoltare a formelor de gospodărire de piață în combinație cu nivelul și amploarea participării la procesul de internaționalizare/globalizare a producerii și capitalului. O astfel de abordare în determinarea criteriului transformărilor este, în viziunea noastră, condiționată de interdependența țărilor în sistemul economiei mondiale și de transformarea a însuși sistemului economiei mondiale în direcția globalizării. Globalizarea influențează pozitiv atenuarea dezvoltării neuniforme, dat totodată înaintea cerințe dure față de eficiența economică, înăsprește concurența economică interstatală. Cu siguranță, cerințele globale față de eficiența economiilor naționale vor crește, iar cu ele – și concurența în tranzacțiile comerciale internaționale.

Tranzacțiile comerciale internaționale reflectă interdependențele dintre țări în planul economiei reale, ca efect al adâncirii treptate a diviziunii mondiale a muncii, care își găsește expresia în specializarea și cooperarea în producție pe plan internațional. La specializarea și cooperarea în producție contribuie numeroși factori, exponenți ai revoluției tehnico-științifice. În șirul acestora o influență majoră are ritmul rapid de uzură morală și, ca urmare, de perfecționare a sortimentului produselor industriale, crearea unor noi produse și servicii, schimbări în resursele energetice și de materii prime.

Tehnica și producția modernă fac nerentabilă asigurarea necesităților unei țări doar cu propriile forțe. Aprofundarea specializării și cooperării a condus la modificarea formelor diviziunii mondiale a muncii și a raportului între acestea, a determinat tranziția de la forma intraramurală la cea unitară. Aceasta, la rândul său, a consolidat specializarea nu numai a economiilor naționale, dar și a întreprinderilor, companiilor.

Diviziunea unitară a muncii a pregătit fundamentul material necesar pentru dezvoltarea cooperării în producție, care depășește hotarele naționale. În industria de prelucrare numărul firmelor-furnizori de piese componente atinge zeci de mii. Ponderea lor în producția acestui tip de articole oscilează între 33-50%.

Majorarea costului și complexitatea tehnică a produselor contribuie la o reducere a posibilităților de producție în limitele hotarelor naționale a țărilor cu un potențial economic relativ redus. Apare o necesitate mai insistentă de a realiza asemenea proiecte la nivel internațional. Acest fapt are o importanță deosebită pentru lansarea unei producții care presupune o specializare îngustă și declanșarea unor proiecte de anvergură, irealizabile doar cu eforturile unei singure țări.

Consolidarea proceselor de specializare și cooperare în producție a modificat funcțiile schimburilor internaționale. Tranzacțiile comerciale se reduc tot mai des la schimburi de mărfuri dintre întreprinderile cooperante din diferite țări și apar concomitent ca premisă și consecință a procesului de producție. Totodată, tranzacțiile comerciale internaționale reflectă legitățile sistemului economic național și sunt un obiect al reglementării din partea statului și un domeniu în care statul joacă un rol semnificativ. Aici acțiunile statului au o direcție duală, reieșind nu doar din sistemul relațiilor interstatale, dar și al celor interne – guvernele interacționează atât între ele, cât și cu forțele economice și politice influente din interiorul țării.

Fluxurile comerciale de export-import reprezintă o parte componentă esențială a tranzacțiilor internaționale, având o dinamică mondială pozitivă.

Tabel

Exportul mondial și servicii comerciale (milioane dolari SUA)

Regiunile, statele \ Anii	1994	1996	1998	2000	2002	2004
Lumea	1031100	1267900	1346300	1485100	1588100	2127500
America de Nord	214600	255800	283400	331300	327200	379000
America de Sud și Centrală	31100	35600	41800	47100	44700	55800
Europa	517500	627800	687400	722000	807600	1125800
Uniunea Europeană (25)	466800	566300	613000	646300	731900	1016500
Exportul extra-UE (15)	193400	239300	265400	276500	307400	431800
Comunitatea Statelor Independente	19800	17200	23300	33400
Africa	22500	28000	28000	30500	32000	47600
Orientul Mijlociu	23500	29100	27200	35500
Asia	216200	281500	262400	307800	326100	450400

Sursa: www.wto.org

Extinderea tranzacțiilor cu mărfuri ale ramurilor naționale contribuie la intensificarea schimburilor, dar în multe țări, pentru a lansa un business, mai cu seamă tranzacții comerciale cu exteriorul, este necesară permisiunea organelor de stat, iar uneori este nevoie de acceptare din partea unor departamente. Ca urmare, managerii sunt nevoiți să ducă tratative cu funcționarii de stat, iar ele durează mai mult timp. O astfel de situație permite de a tergiversa sau de a bloca chiar realizarea deciziilor întreprinderilor private, creează un mediu favorabil pentru corupție și majorează costurile de tranzacție. Deci, este un domeniu în care intervenția statului este indispensabilă, având drept obiectiv perfecționarea cadrului legal și a mediului de derulare a tranzacțiilor.

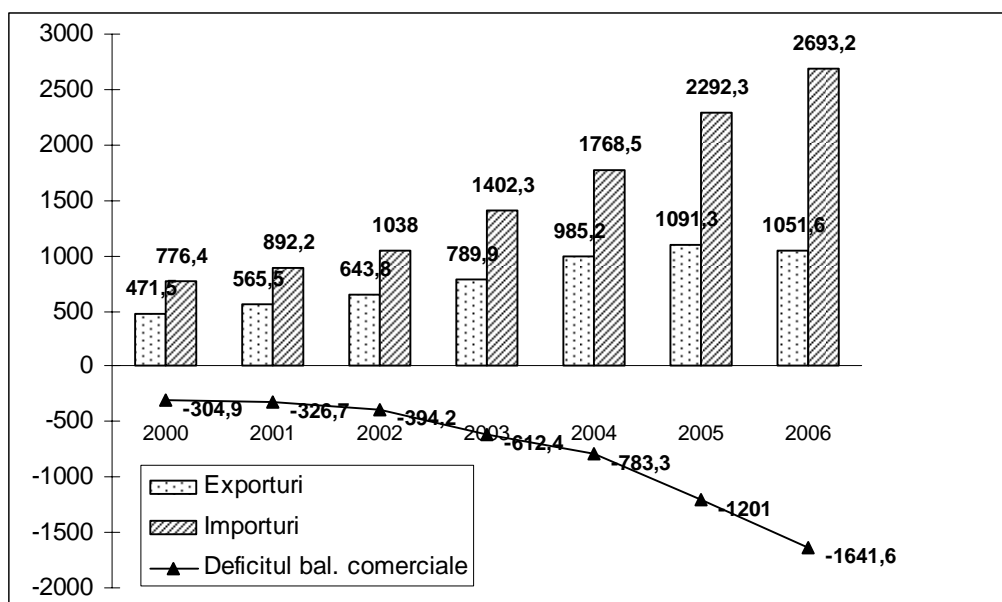
Încă un aspect al tranzacțiilor comerciale internaționale ține de evoluția sistemelor economice, de tranziția de la economia industrială la cea postindustrială la scară mondială. Are loc individualizarea tuturor componentelor economiei ce țin de mărfuri și resurse. Orice componentă esențială se dovedește a fi individual diferită de altele, unică și, în linii mari, de neînlocuit. „Cantitatea esențelor” ca indicator natural de bază în economia mondială cedează în fața „esenței cantității”. Concomitent, se modifică și caracterele tranzacțiilor internaționale.

A devenit mai restrâns, în opinia noastră, domeniul instrumentelor monetare ale volumului bunurilor. Starea dezechilibrului local, în care realmente se află economia la un moment dat, nu permite să ne așteptăm la egalarea unor astfel de indicatori ca remunerarea muncii creative, prețul produsului intelectual, costul produsului inovațional. Individualizarea mărfurilor conduce la individualizarea cerințelor, tranzacțiilor și la localizarea prețurilor. Dacă însă prețul depinde considerabil de o tranzacție concretă și de particularitățile participanților, atunci măsurarea prin preț pierde însușirile sale de scară cantitativă (principala din aceste însușiri fiind biparametrismul, adică situația în care scara este complet determinată de doi parametri – începutul numerotării și unitatea de măsură) și se transformă în măsurare calitativă. La rândul său, acest fapt complică și face adesea lipsit de sens procesul de stabilire a valorii medii în cadrul măsurării. Prețul își pierde calitățile de orientare și prognozare. Criticând variantele mai vechi ale „teoriei firmei” bazate pe principii neoclaseice, R.N. Langlois și P.L. Robertson menționează că presupunerea precum că firma operează într-un „spațiu al prețurilor și cantităților” este insuficientă sub mai multe aspecte instituționale [2].

O condiție a succesului în tranzacție rămâne a fi încrederea reciprocă a partenerilor, dar în prezent în Republica Moldova nu există acel grad de încredere, care este necesar pentru funcționarea normală a economiei descentralizate [3]. Normele unui comportament responsabil se bazează pe relații speciale de încredere a priori și chiar pe simpatie între participanții la tranzacție, relații care în Republica Moldova nu apar deliberat, de la sine, dar sunt produsul unor eforturi speciale ale statului și societății. De aceea, constituirea unui sistem ce are la bază încrederea intercorporativă, solidaritatea și responsabilitatea socială trebuie să devină una dintre problemele centrale ale reglementării de stat.

În viziunea noastră, la baza relațiilor de tranzacționare a firmei cu agenții exteriori trebuie să se afle două idei: ideea de coordonare – racordarea acțiunilor și ideea de corelație – racordarea schimbărilor în starea întreprinderilor. La rândul său, ideea coordonării îmbracă forma concepțiilor de marketing și integrare care

se completează reciproc. Principalul vector al succesului în activitatea de marketing este o tranzacție reușită pentru firmă sau un șir de tranzacții, pe când vector al integrării este crearea unui mediu instituțional favorabil pentru întreprindere. Nerespectarea „regulilor de joc”, conflictele comerciale din anul 2006 au subminat evoluția exporturilor și pozițiile producătorilor autohtoni pe piețele externe, agravând și mai mult deficitul balanței comerciale.



Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului

Fig.1. Tendințele comerțului exterior al Republicii Moldova.

În economia globală postindustrială, în curs de constituire, statul va juca un rol mai semnificativ și mai rațional în reglementare, iar sectorul privat urmează să poarte o responsabilitate mai mare în domeniile care, tradițional, erau în competența statului, cum ar fi infrastructura și serviciile comunale, asigurarea cu pensii, educația, ocrotirea sănătății.

Globalizarea și concurența între țări în domeniul fiscal reduc posibilitățile statelor în utilizarea politicii de redistribuire, în special cele realizate printr-o scală pozitivă a impozitelor. Concurența duce la micșorarea veniturilor bugetelor centrale comparativ cu bugetele locale, de exemplu, privind impozitul pe venit și activitatea de antreprenariat. Globalizarea reduce posibilitatea promovării măsurilor de stabilizare și redistribuire, deoarece guvernele naționale au la dispoziție din ce în ce mai puține resurse necesare pentru aceasta. Totodată, va spori rolul guvernelor naționale în reglementarea vieții sociale, ținându-se cont de faptul că doar o creștere economică poate să creeze locuri de muncă și să lichideze sărăcia. Transformările calitative în contextul factorilor globali și naționali au două aspecte:

1. Modificări în gestiune (democratizare, reorientarea de la relațiile pe verticală la cele pe orizontală etc). Aceste transformări vizează dezvoltarea liniară a societății, o trecere lentă dintr-o stare în alta.

2. Gestiunea a însuși procesului de tranziție de la un sistem la altul – o gestiune a dezvoltării sistemului social, cu o „întrerupere” în dezvoltarea liniară.

Combinarea a două tipuri de gestiune este deosebit de actuală în condițiile sistemelor economice tranzitorii, în special în dezvoltarea anclavelor postindustrialismului.

Dar cine este responsabil de aceste transformări? Acum nu demult rolul decisiv al locomotivei progresului era atribuit statului-națiune. În ultimul deceniu, însă, rolul statului în viața economică și socială s-a schimbat esențial. Pe de o parte, este o consecință a transformărilor în interiorul țării, pe de alta – a influenței factorilor internaționali și a proceselor de globalizare, care fac convențională existența piețelor și a hotarelor naționale. Deci, este deosebit de actuală determinarea unor noi principii de intervenție a statului în contextul tendinței de constituire a economiei globale postindustriale și a logicii generale de avansare spre ea din partea diferitelor structuri economice și sociale.

Punctul de start este criza undustrialismului, al cărui simbol întotdeauna erau sistemele de gospodărire ierarhice și birocratice, cu un nivel de centralizare înaltă, gestionate de stat.

În ultimii 10 ani societatea occidentală a ajuns la limitele dezvoltării structurilor birocratice ierarhice. Pentru prima dată a fost pus sub semn de întrebare fenomenul industrialismului din ultimele două secole: extinderea impetuoasă a limitelor intervenției. În anii '80 s-a redus expansiunea statului atât sub aspect funcțional, fapt ce și-a găsit expresia în reducerea eficienței sistemelor de gospodărire, cât și moral, când a avut loc o reducere bruscă a încrederii societății și cetățenilor față de instituțiile ierarhice ale puterii. Statul birocratic a ajuns astfel la limita eficienței sale [4].

Motivele care au condiționat schimbarea volumului și a altor structuri instituționale în societatea occidentală s-au consolidat din fenomenele miracolului economic (și occidental, și asiatic) din ultimele decenii și schimbarea paradigmatelor valorice, ca urmare a acestora. Cetățenii unei societăți cu „supraviețuire garantată” au început să acorde o importanță mai mică autorităților politice, să se orienteze la o mai mare participare politică; pentru ei, s-a redus importanța atât a proprietății private, cât și a celei de stat, iar prioritățile creșterii economice au devenit secundare în raport cu calitatea vieții și bunăstarea subiectivă.

Mai mulți autori consideră că criza statului contemporan s-a manifestat în special în criza suveranității și a principiului teritorial ca caracteristici importante ce determină fundamentele organizării sistemului internațional [5]. Ca urmare, statul a devenit inapt de a soluționa integral problemele ce țin de dezvoltarea social-economică, securitatea, calitatea vieții cetățenilor. Procesul reluării suveranității statelor naționale era însoțit de consolidarea influenței grupărilor economice și regionale. A. Toffler și H. Toffler remarcă: „Pe măsură ce economia se transformă în cel de-al treilea val, statele sunt nevoite să cedeze o parte din suveranitatea lor și să accepte interpenetrarea economică și culturală crescândă” [6]. Paralel, se desfășoară procesul de redistribuire a puterii de la statele naționale spre STN, a căror conducere nu se subordonează cetățenilor țării unde se află întreprinderea, ci adunării acționarilor. În realitate, subiecți ai noii structuri ai relațiilor economice internaționale, de rând cu membrii tradiționali – statele naționale, devin „statele virtuale”, adică organizațiile interstatale, organizațiile internaționale nonguvernamentale, STN, rețelele financiar-bancare, toate variate și destul de autonome față de controlul național. În calitate de centre eficiente de putere tot mai des apar diverse configurații ale capitalului privat, care sunt slab supuse controlului public și care formează pe planetă propriul „internet economic”.

Factorii economici, sociali, politici și chiar psihologici care au suscit mișcarea de la industrialism spre postindustrialism au condiționat explozia suveranității și au actualizat căutarea unui model al statului, care ar consta din mai multe unități autonome, corelate și complementare.

Evident, transformarea economiei fără o gestiune conștientă din partea statului ar putea fi tergiversată, iar rezultatele acestei transformări nu vor coincide neapărat cu cele scontate. Însă, procesul de gestiune a transformărilor din partea statului permanent ar trebui să coincidă cu reformele radicale în domeniul edificării statale.

Procesele din interiorul țării și metamorfozele globale au pus problema stabilirii unui nou model al gestiunii de stat în scopul participării adecvate la tranzacții internaționale, iar sistemul economic al Republicii Moldova necesită o construcție instituțională, capabilă să realizeze o nouă tehnologie de gospodărire și gestiune.

Societatea postindustrială generează un subiect global virtual, care nu numai că este actor în limitele economiilor naționale, dar determină și regulile de joc. Pentru a ieși din impasul economic, sunt importante evaluarea noilor oportunități, crearea unui mediu competitiv de tranzacționare ce ar suscita evoluții pozitive pe piețele externe și care ar face posibilă racordarea la noile cerințe și condiții de activitate în spațiul global postindustrial în curs de constituire.

Referințe:

1. Макконнел К., Брю Л. Экономикс: Принципы, проблемы, политика, т.1, с.94.
2. Langlois R.N., Robertson P.L. Firms, Markets and Economic change: A Dinamic Theory of Business Institution. - London: Routledge, 1995.
3. Lobanov N. Costuri tranzacționale: căi și modalități de reducere // Drept, Economie și Informatică. - 2006. - Nr.2.
4. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества // Полис. - 1997. - №4.
5. Amaral Cep. Do Estado Solerano ao Estado das Autonomia/ Porto, 1998.
6. Toffler A., Toffler H. War and Anti/War Survival at the Dawn of the 21 st.Century. - New York, 1994.

Prezentat la 28.03.2007